

המזור הפבליורפי

הרב מאיר וונדר

מפתח תמציתי

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בכתבי עת תורניים
[עם תמצית מקוצרת של הנדון במאמר]
בשנת תשמ"א

המספרים בתוכן ובמפתחות מתייחסים למספרי הערכים.

התוכן

76-67	י. מילה	1	א. כללי
81-77	יא. ניתוחי מתים	8-2	ב. רופאים
89-82	יב. השתלת איברים	10-9	ג. בית חולים
94-90	יג. הגדרת המוות	13-11	ד. חולים
103-95	יד. אשה ובעלה	22-14	ה. פיקוח נפש
106-104	טו. נזקים וחבלות	55-23	ו. שבת
111-107	טז. הפלות	59-56	ז. מועדים
115-112	יז. הנדסה גנטית	62-60	ח. הריון ולידה
		66-63	ט. טהרה וצניעות

רשימת כתבי העת

המזרחי והפועל המזרחי באמריקה, ניו־יורק	1. אור המזרח
ישיבת כסא רחמים, בני ברק	2. אור תורה
המכון ע"ש ד"ר פ' שלדינגר ז"ל לחקר הרפואה עפ"י התורה ע"י המרכז הרפואי שערי צדק, ירושלים	3. אסיא
הסתדרות הרבנים דאמריקה, ניו־יורק	4. הדרום
מכון רגנשברג, ירושלים – שיקגו	5. הלכה ורפואה
בית מדרש לתורה והוראה, נוא יארק	6. לתורה ולהוראה
מוסד יצחק ברויאר של פועלי אגודת ישראל, ירושלים	7. המעיין
(חסידי סטמאר), ניו־יורק	8. עולת החודש
צעירי אגודת ישראל דארה"ב, ניו־יורק	9. עם התורה
בית המדרש דישיבת תומכי תמימים, קרית גת	10. פרי בכורים
כולל יד אלי' מאיר שעל יד ישיבת טלז, וויקליף אוהיו	11. פרי עץ חיים

12. שנתון המשפט העברי המכון לחקר המשפט העברי, ירושלים
 13. תחומין מכון צומת, אלון שבות
 14. תמורה אגודת תמורה, בני ברק

ערכי הביבליוגרפיה

- א. כללי
1. רפואה ויהדות (סקירה באנגלית). הרב עמנואל יעקובוביץ. אסיא, כז-כח, 57-78; ספר אסיא ד', 289-310.
 עקרונות אתיקה רפואית לפי היהדות באופן כללי. סקירה היסטורית, ניתוחים, תחילת החיים וסופם.
- ב. רופאים
2. הלכות רופאים ורפואה מתוך סידור בית יעקב להגריעב"ץ. ד"ר אברהם שטינברג. אסיא, כט-ל, 63-75, ספר אסיא ד', 9-21.
 לקט מקומות פזורים בסידורו, הוצאת לעמברג תרס"ד.
 וראה: 17, 18, 20, 25, 26, 65, 91, 92, 94, 104, 107.
3. ורפא ירפא. ד"ר אברהם-סופר אברהם. המעין, כא, ב, 22-29.
 רשות ואף מצוה וחובה לרופא לרפאות ולחולה להתרפאות, ואף הרמב"ן יודה שבזמן הזה מחויבים להתנהג לפי עצת הרופאים.
4. הרופא על פי ההלכה. פרופ' דוד מאיר. הלכה ורפואה, א, רעב-רעג.
 עליו לחשוב גם על הצד האנושי של החולה ומשפחתו, ולא רק על מכשירים טכנולוגיים שיפתרו בעיות הלכה.
5. שליחותו של רופא. הרב שאר ישוב כהן. הלכה ורפואה, ב, רסא-רסז.
 אין לומר לחולה שהוא חסר תקוה ומותו קרוב, רק בלשון שהכל בידי שמים לרמוז לו שידאג לצרכיו הרוחניים והגשמיים. כאשר המחלה היא כזו שמתרפאים ממנה ואם החולה ידע הפרטים יאמץ כוחותיו להתגבר, הדבר מסור לשיקולו של הרופא אם לגלות לו כשיתוף עם בני המשפחה וכדומה. בכל מקרה צריך לשקול אך ורק תועלת ריפוי של החולה, ומניעת כאב וסבל ממנו.
6. רופא שטעה ונהג אמבולנס שדרס. הרב יצחק זילברשטיין. הלכה ורפואה, ב, רפז-רצד.
 רופא מנתח שבשעת ניתוח פגע מתוך חוסר זהירות באבר אחד או בעורק דם והמית חייב גלות.
 כשהחליף תרופה באמצע הטיפול פטור מגלות, ויש להטיל עליו כפרה קצת. כמרכן כשטעה בשיקול דעתו, לא איבחן נכונה את המחלה, ניתח והמית, נחשב כאנוס כשלא היתה לו אפשרות להתיעץ עם רופא גדול. כשרופא ניגש לנתח פצוע ומת בגלל חומר ההרדמה פטור מגלות ומכפרה

- כדי שלא תנעל דלת בפני המצילים. משום כך פטור גם נהג אמבולנס שמיהר להביא חולה לבית החולים בזהירות הראויה ודרס אדם בדרך. הרג בגרמא או שקירב החולה בעצמו את מיתתו, פטור הרופא מגלות.
7. רופא שומר תורה ורופא מומחה שאינו שומר תורה. הרב משה פיינשטיין. הלכה ורפואה, א, קל.
- יש ללכת למומחה גם אם הוא כופר או נכרי, אך לא למסית ומדיח.
8. טוב שברופאים לגיהנום. הרב יצחק אהרון שפירא. הלכה ורפואה, ב, שלה-שלט.
- אין המאמר מבטא זלזול ברופא, ואדרבה חז"ל מעריכים את עבודתו. וראה: טוב שברופאים לגיהנום. ד"ר שמואל קוטק; ספר אסיא ב', 21-28.
- ג. בית חולים
9. מעמדו של רב בית החולים. הרב משה הרשור. הלכה ורפואה, א, רעד-רעח. תפקידו של הרב רוחני, לשמש כמקשיב, יועץ ומדריך לחולה. וראה: 18, 25, 38.
10. על חשיבות שימור אורח החיים כאמצעי רפואי במערכת האישפוז. ד"ר דב ארליך. הלכה ורפואה, א, שמט-שנב.
- להרגשתו של החולה השפעה רבה על החלמתו, ולכן יש ללכת לקראת החולה הדתי בנושאים כמו שבת, כשרות וטומאה, למרות ההוצאות הכרוכות בהם.
- ד. חולים
11. כפיית חולה לקבל טיפול רפואי. הרב משה רזיאל. תחומין, ב, 325-336. תרופה ודאית כופין החולה לקחתה, אבל לא תרופה נסיונית. וראה: 3-6, 9, 10, 21, 22, 34, 37-39, 59.
12. תקנת בנים המוכים על ידי ההורים. הרב גדליה אהרן רבינוביץ. הלכה ורפואה, א, שלו-שמב. הוצאת בת שיצאה לתרבות רעה מבית הוריה, שמב-שמח.
- על הרופאים להשתדל להשיג רשיון מהממשלה להוציא את הילד מבית אביו המכהו תמיד באכזריות, ולהכניסו לבית חם בו יקבל חינוך טוב. בת ששירכה דרכיה ומסתכנת במחלת הסוכר שלה, יש לכפות עליה טיפול רפואי ופסיכולוגי. אם כל ההשתדלויות לא הועילו והיא משפיעה לרעה על בני משפחתה, יש להוציאה מהבית כדי להציל את המשפחה, ואע"פ שע"י זה יורע מצבה.
13. חולה שאין בו סכנה ואיסורי דרבנן. ד"ר אברהם ס. אברהם. הלכה ורפואה, א, רג-רט.
- כולל: אכילת איסור דרבנן או הנאה ממנו, חמץ דרבנן, פחות מכשיעור, בישול עכו"ם בשבת, סתם יינם, אוכלים שאינם ראויים לאכילה או

שהשתנתה צורתם, איסור מצד אחר, אכילת איסורים כגורם לפגם בנפש האדם.

* קוצר ראייה אצל בני ישיבות ראה: 32.

** בדיני ביקור חולים — ראה 89.

ה. פיקוח נפש

14. בעניני הצלת נפשות בשבת ויום טוב. הרב משה פיינשטיין. פרי עץ חיים, א, לו-מו.

אנשי ההצלה בניו-יורק רשאים לחזור לביתם עם המכונית, מכיון שיצטרכו אותם לעוד מקומות, סכנה להישאר במקומם או ללכת רגלי לביתם, ועשויים להתרשל בפעם הבאה.

וראה: כל היוצאין להציל חוזרין למקומן. הרב מרדכי הלפרין. ספר אסיא ד', 60-71.

15. גדרי סכנה לגבי שבת ולגבי עינוי דיום הכיפורים. הרב שבתי אברהם הכהן רפפורט. הלכה ורפואה, ב, שמ-שמו.

יש גדרי סכנה שונים לשבת וליום הכיפורים, ולכן דיניהם שונים.

16. חיוב הצלה בחולים ומסוכנים. הרב משה הרשלה. הלכה ורפואה, ב, כז-סח. תוכן הפרקים: א. חובת ההצלה. ב. מניעת אמצעי הצלה. ג. חיובי הצלה בחיי שעה. ד. גדרי מסוכן וגוסס. ה. דין הטריפה באדם. ו. אם חייבים להיכנס לספק סכנה כדי להציל את חברו. ז. אם מחללים שבת על עובר שלא נולד. ח. האם מותר לזרז לידה.

17. קריאה לרופא לחולה שיש בו סכנה, הנסיעה בשבת. הרב יהושע ישעיה נויבירט. הלכה ורפואה, א, קס-קסה.

מצוה לחלל שבת להציל חיי חולה שיש בו סכנה, גם אם היה יכול להכין עצמו מבעוד יום שלא יצטרך, ולא הכין. רופא תורן ימצא בבית החולים מבעוד יום. רופא כונן אינו חייב לעזוב את משפחתו, אך רצוי שיגור בסביבת ביה"ח. בזמננו מחללים שבת לצורך נכרי אם אין לו אפשרות להשתמש שנחון במקום אחר, וכן מקילים היום להצלת מחלל שבת בפרהסיא.

18. הרופא והחולה שיש בו סכנה בשבת. ד"ר אברהם שטינברג. הלכה ורפואה, א, רי-ריח.

בעיות תיאורטיות הלכתיות ובעיות מעשיות שהרופא המודרני החרדי נתקל בהן בבית החולים בשבת.

19. אם מותר לסכן חיי שעה בשביל ספק הארכת שנים. הרב אריה ליב גרוסנס. הלכה ורפואה, א, קמג-קמו. תשובה אליו: הרב משה פיינשטיין, קלא-קמב. שאלה על חולה לב הזקוק לניתוח מסוכן שיכול להאריך ימיו כמה שנים, אבל יש בו סכנה שימות מיד או כעבור זמן קצר. אם לא ינותח ימות בקרוב.

- אא"כ יחיה בצער כמה שנים בשכיבה במיטתו. בתשובה נפסק שיש לסמוך על האחיעזר להינתח אפילו שמצליח במיעוט המקרים, אך אין לכפות כשמעדיף חיי שעה ודאיים, ואסור אם יכול לחיות בשכיבה. שיעור חיי שעה — שנה.
20. חיוב הרופא לחשוש לדברי החולה לענין שבת. הרב יצחק זילברשטיין. הלכה ורפואה, א, קפכ-קפג.
- כשחולה צלצל בשבת להזעיק על כאביו, והרופא מכיר את מחלותיו ומיחושיו וברי לו שאין בהם דבר מדאיג, אינו חייב לחלל את השבת. רק כאשר לחולה ברור שיש כאן מחלה חדשה והוא מעורר ספק אצל הרופא, חייב לחלל שבת ולבוא לבדוקו.
21. משמעות הרגשות החולה לפסיקה הלכתית לגבי שבת. ד"ר דב ארליך. הלכה ורפואה, א, קצה-קצח.
- חשיבות רבה ברפואה לשמיעת החולה, כאביו ופחדיו, וממנה תוצאות לגבי דברים הנעשים לו אף בשבת.
22. האם מתירים לחולה מסוכן מלאכות שאין בהן פיקוח נפש. הרב עובדיה יוסף. הלכה ורפואה, ב, פ-צא.
- מכיון ששבת נדחית אצל חולה מסוכן מחמת פיקוח נפש, מותר גם לעשות מלאכות אחרות לצורכו להקל יסוריו אע"פ שאין סכנה במניעתן, ואין להחמיר בזה.
- * דיני הרופא ופיקוח נפש, ראה: 94.
7. שבת
23. קביעת ניתוח תוך ג' ימים לשבת. רבי מנחם מנדל שניאורסון. הלכה ורפואה, ב, עז-עט.
- אסור לקבוע ניתוח ג' ימים לפני השבת מחמת כמה טעמים.
24. אשה שהדליקה נרות ונזכרה שצריכה לקחת איזה כדור, אם יכולה לשתות קצת מים או משקין בלי קידוש. הרב יצחק יעקב וייס, להרב מנחם דוד הגר. אהל משה, ב, יג-טז.
- יש חילוק בין מים לשאר משקין, ויכולה לשתות מעט מים להבליע את הכדור בלי ברכה, כשלא התפללה ערבית וממתינה לקידוש בעלה.
25. הנהגת הרופא בבית החולים בשבת. הרב משה פיינשטיין. הלכה ורפואה, א, קכז-קל.
- אם יש עמו עוד רופאים בבית החולים ישתדל שלא יבואו אליו, ולא ישא עמו טלפון. ישתדל שהתורנות שלו תהיה ביום ראשון, גם אם ע"ז תסודר תורנות בשבת לרופא יהודי שאינו שומר תורה. חולה נכרי יש לרפא בשבת לא רק בגלל תקנת הארצות, אלא מחמת הסכנה. לא יקח שכר עבור טיפולו בשבת.

26. כדין שכר שבת לרופא. הרב חיים פרוש. הלכה ורפואה, א, קפד-קפט. רופא שנזדמן למלון המרוחק מביתו, וטיפל בשבת באחד העובדים שחש ברע, מותר לו לבקש בצאת השבת את שכרו מכח כמה טעמים. יכול לקבל גם מנכרי, ולדעת האוסרים יתן המעות לצדקה. ובכל אופן עדיף אם אפשר שיבקרו גם בחול, והשכר יהיה בהבלעה.
27. דיני תרופות ורפואות בשבת. הרב משה הרשלר. הלכה ורפואה, א, סה-קכד. תוכן הפרקים: א. גדר איסור רפואה בשבת. ב. בהיתר של אוכלין ומשקין לצרכי רפואה. ג. רפואה ביד או בסממנים, ודין כדורים שלא לרפואה. ד. הכנת רפואה בשבת, לקיחת רפואה בשינוי. ה. דיני רפואה לחולה שאין בו סכנה. ו. דעת הרמב"ם בחולה שאב"ס. ז. שיטת ראשונים שיש בסכנת אבר דין סכנת נפשות. ח. דין מצטער שהתירו בו שבות. ט. מדידת חום ולחץ דם, ומדידת תרופות. י. הוצאת שן ודיני רפואת שיניים בשבת.
28. רפואה ידועה בשבת. ר' יעקב משה מנדלזון. פרי ביכורים, א, 26-29. ביאור דברי שו"ע הרב סי' שכ"ח סע' ב' שבודאי סכנה מחללים שבת רק ברפואה ידועה, והיינו שזו דרך הצלה בדרך כלל.
29. לקיחת וויטאמין-פילס (כדורי ויטמין) בשבת. הרב אברהם בלומנקרנץ. לתורה ולהוראה, א, 27. אסורה למי שאינו חולה שאין בו סכנה.
30. היבטים הלכתיים בטיפול מחלות עינים בשבת. ד"ר אלחנן ידוואב. הלכה ורפואה, א, קצט-רב. פירוט המחלות בדרגה הראשונה של סכנת העין ואפילו סכנה כללית, דרגה שניה המתירה מלאכות דרבנן ואמירה לנכרי, ודרגה שלישית של מיחושים קלים שבה רק מותר לרחוץ העין.
31. הטיפול במחלות עינים בשבת. הרב אליעזר יהודה וולדינברג, לד"ר אלחנן ידוואב, הלכה ורפואה, א, קנא-קנה. מותר לחלל השבת גם במלאכות דאורייתא כשמחלה חריפה פגעה בעין ויכולה לעזור אותה, וגם את השנייה. החולה יטלפן ויסע לרופא, והרופא יבדוק במכשירי החשמליים להצלת העין שמרדה, וזאת גם לסוכרים וכן הלכה שעל סכנת אבר לא מחללים את השבת.
32. בעיות קוצר הראיה אצל בני ישיבות. הרב אליעזר יהודה וולדינברג. הלכה ורפואה, ב, רנז-רס. לד"ר אלחנן ידוואב שהציג את הבעיה, שלב-שלד. יש לחייב את בני הישיבות לטפל במניעת קוצר ראייה, וחייבים המוסדות הציבוריים והממשלתיים להקציב סכומים לטיפול בבעיה זו היכולה להביא לסכנות.
33. מצבים באיבחון ומניעת מחלות זיהומיות מעוררות בעיות הלכתיות בשבת. ד"ר מאיר איזקזון. הלכה ורפואה, ב, רנב-רנד.

- לכמה בעיות נמצאו פתרונות הלכתיים, ואחרות נמצאות בשלבי דיון.
34. חילול שבת לחולה שיש בו סכנה. הרב חיים יעקב מאיר רובין. כרם שלמה, אלול תשמ"א, כג-כט.
- אם יש להחמיר באיסורי תורה או לומר לנכרי.
35. חילול שבת על ידי נכרי. הרב יהושע ישעיה נויבירט. הלכה ורפואה, ב, קצט-רד.
- כשאין נחיצות מידית יש להשתדל לחלל שבת ע"י נכרי, אבל אין זה מנהג ותיקין לעשות למען הפיקוח נפש דוקא ע"י נכרי, וישתדל הישראל להודרו בדבר יותר.
36. טיפול רפואי בנכרי בשבת. הרב עובדיה יוסף. הלכה ורפואה, א, קמז-קנ.
- מטפלים בחולים גויים כביהודים בשבת מפני דרכי שלום, ומכיון שעל פי חוק חייב לטפל בכולם וצפוי לעונש, הרי המלאכה שעושה אינה צריכה לגופה אלא להינצל מהעונש.
37. ליווי עם החולה בנסיעה בשבת. הרב חיים פרוש. הלכה ורפואה, ב, רלט-רמד.
- מותר לנסוע עם החולה ליישב דעתו גם כשאינו מבקש זאת, ולא רק כאשר יש בזה צורך להגיש לו עזרה.
38. קשר בין החולה לצוות הרפואי בשבת. הרב לוי יצחק הלפרין. אסיא, כט-ל, 45-53; ספר אסיא ד', 109-117.
- יש אפשרות של מפסק "גרמא" שעל ידו יקרא החולה לרופא או לאחות.
39. להחם אוכל בשבת לצורך המאושפזים במושב זקנים. רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק, בתרצ"ד. פרי עץ חיים, א, ט-י.
40. מכשירי בישול חדישים בשבת. הרב ישראל רוזן. הלכה ורפואה, ב, רמה-רנא. [גלי מיקרו, אינפרא אדום, מכשיר אדים, גוף חימום לא זוהר, מדחס קירור לחימום מים]
- כאופני הבישול החדישים חולקים פוסקי זמננו במיתקן בישול שדרך לבשל בו, האם חייב מן התורה מבלי להתיחס לטיבו הפיסיקלי, או לא. יש מקום לחלק בין חימום ב"תולדות חום" לבין חימום ב"מקור החום" עצמו בעת הפקתו שאין לנו מקור לאוסרו אפילו מדרבנן. לכתחילה ודאי שאין להתיר, ואולי הוא אף ספק דאורייתא.
41. מכונת השמיעה לחרשים בשבת. הרב משה פיינשטיין. עם התורה, טו, יא-יב.
- נוהגים להקל אע"פ שיש בו מיקרופון. המדברים ישירות אל החרש ישתדלו לענות לו ברמיזה, ובקטנה בת שש שמוכרחים להשיב לה כדיבור אין לאסור.
42. שימוש בשבת כמודד חום מתוחכם. הרב עובדיה יוסף. אור תורה, קמח-קמט, ד-ו.
- מותר להשתמש כמודד חום שמאירות בו אותיות כשמניחים אותו אל מצחו

- של חולה הקודח מחום, ואין בו לא משום כותב בנתינתו ולא משום מוחק בהסרתו, כיוון שאינו מתקיים.
- וראה: גלאי חום — מד חום המכוסס על גבישים נוזלים (סקירה הלכתית ורקע מדעי), הרב מרדכי הלפרין. ספר אסיא ד', 72-78, ותשובות הלכתיות בנדון, שם, 79-108.
43. שימוש ב"גלאי חום" בשבת. הרב לוי יצחק הלפרין. תמורה, 11, 15-16.
44. הפעלת מכשיר רפואי על ידי דיבור בשבת. פרופ' זאב לב. הלכה ורפואה, ב, רה-רכג.
45. צירוף טעמים רכים שיש מקום להקל, כאשר המחשב מופעל מלפני שבת. הצמדת מתקני רפואה בשבת. הרב לוי יצחק הלפרין. הלכה ורפואה, ב, רכד-רלח.
46. יש מקום לאסור הצמדת מיתקן א.ק.ג. או מוניטור לגוף חולה שאין בו סכנה אפילו על ידי נכרי, אם היתה פעולה מקדימה מצידו של החולה. דלתות חשמליות "אוטומטיות" בשבת. הרב לוי יצחק הלפרין. הלכה ורפואה, א, שסא-שעו.
47. כדלתות עם מנגנון מיכני מותר להשתמש בשבת, ובמנגנון חשמלי יש אפשרות טכנית לסדר מניעת המניעה כדרך מפסק גרמא. כר ושמיכה חשמלית לחולה בשבת. הרב חיים דוד רגנשברג. מזכרת חיים בראש הלכה ורפואה, א, יב-יג.
- יתכן שיש בזה איסור רפואה, אבל לא מוקצה. לגבי חשש שמא יטה מועיל קשר משונה לזכור שהוא שבת.
48. סידור ברעיסעס (ברזלי יישור) השיניים בשבת. הרב יהודה ירחמיאל הלוי גרובער. עולת החודש, אייר תשמ"א, תנג-תנה.
- מותר ואין בו משום רפואה, תיקון גברא, מיחזי כבונה ועובדין דחול. יש להוסיף ולומר שאינו בכלל חולה, מותר ליישר אברים שנתעקמו, וגדול כבוד הכריות.
49. צחצוח שיניים בשבת. הרב חיים דב רגנשברג. הלכה ורפואה, א, מא-מג. יש להתיר לצחצח במשחה, ואין בזה גם איסור רפואה.
50. הוצאת דם וזריקות בשבת. אהרן בוכמן. הלכה ורפואה, א, ריט-רל. תוכן הפרקים: א. איסור חבלה וחבורה בשבת. ב. צורך רפואה נחשב כמלאכה הצריכה לגופה. ג. דין מקלקל בחבורה בשבת. פירוט דיני עשיית זריקות בשבת. וראה: 62.
51. מציצת דם מהשיניים, ודיני מקלקל ומלאכה שאינה צריכה לגופה. הרב מרדכי ידידיה ויינר. הלכה ורפואה, א, קסו-קפא. החושש בשינו ומרגיש הקלה כשמוצץ הליחה בפיו ולשונו, אם יש לזה דין חבורה כשהמציצה מוציאה לפעמים דם.
52. רחיצה ושיוט בכריכה לחולי שיתוק בשבת. הרב יהושע משה אהרונסון. הלכה ורפואה, א, קנו-קנט.

- עם פתיחת בריכת מים קרים למשותקים היה מקום להתיר להם בשבת משום איסורי רחיצה, שייט ורפואה, אם לא יסתבנו, יסחטו ויתעמלו, ורק המשותקים ולא המבריאים, ובכל זאת לא הותר להם מפני שרצו להביא ברכב מדריך לשחיה ולעשות השבת חול.
53. כתיבה על גבי דבר שאינו מתקיים. קביעת הזמן של כתיבה מתקיימת. הרב לוי יצחק הלפרין. הלכה ורפואה, א, רלז-רנה.
- בשבת פטור בכתב שאינו מתקיים, או כשכתב על דבר שאינו מתקיים. ראיות שכתב המתקיים נקרא לזמן מרובה ולא ליום אחד בלבד.
54. כתיבה שאינה מתקיימת בשבת. הרב יצחק יעקב וייס. הלכה ורפואה, א, רלג-רלה. תשובת הרב שלמה זלמן אויערבך, רלה-רלו.
- יש חיוב דאורייתא בכתיבה המתקיימת יום אחד. מהערות הגרשז"א נראה שסובר שהכתיבה צריכה להתקיים זמן יותר מרובה, כדי שיהיה חיוב מן התורה.
55. הקלטות כתחליף לרישומים רפואיים בשבת. הרב ישראל רוזן. אסיא, כז-כח, 44-34.
- כתב שאיננו אותיות או כתב חריצים או כתב סמוי אינו ככתיבה גמורה. לדעת רוב משיכי דורנו אין הקלטה ברשמקול נחשבת כתיבה לענין שבת ומחיקת השם, ויש מקום להתירה לצרכים חיוניים של רפואה ובטחון כתחליף לכתיבה רגילה. במקרה זה צריכים להיות סידורים להפעלה חשמלית ע"י מנגנון "המשכת המצב" ולפחות ע"י מנגנון "גרמא", ושהמקרפון ברשמקול יהיה מסוג "פחם" או "קונדנסטור".
- ז. מועדים
56. איסור רפואה ביום טוב. הרב בנימין הירשמן. הלכה ורפואה, א, קצ-קצד.
- רפואה אסורה ביום טוב, אע"פ שגזירת שחיקת סממנים היא מחשש שלא יבוא לאיסור טוחן וטחינה מותרת ביום טוב.
57. שימוש בתנור חשמל לבישול ואפיה ביום טוב. פרופ' זאב לב. הלכה ורפואה, א, רנו-רסא.
- חולק על הרב לוי יצחק הלפרין שסובר בספרו כשרות ושבת במטבח המודרני לאסור סיבוב הכפתור בתנור חשמל להגברת להט המתכת. ולדעתו מותר כמו הגדלת אש רגילה, שהרי הזרם כבר קיים וגוף החימום כבר לוחט, ואיננו מוליד אש חדשה.
58. מי שאנוס מלהסב גופו בכפיפה, איך יקיים מצות הסבה כליל הסדר. הרב יהושע משה אהרונסון, להרב יצחק הכהן הוכרמן, בתשל"ד. אורייתא, 10, לח-לט.
- ישב על מיטה נוחה, ושימו לו כר מגבו, ויוצא אע"פ שגופו זקוף.
59. חולה ביום הכיפורים, ושיעורי אכילה ושתיה. פסקים שנשמעו מהרב משה

פיינשטיין, ונערכו על ידי הרב אלימלך בלוט. לתורה והוראה, ט, 12-13. במספר דקות ההפסקה יש הבדל בין חולה רגיל לחולה כליות. כשמותר לאכול ולשתות פחות מכשיעור, אין להזריק דרך הורידים או בפתילות. במחלת הסכרת (דייבטי"ס), אם צריך להזריק לו אינסולין ביום כיפור, יאכל אחר-כך כדרכו. וראה: 15, 62.

ח. הריון ולידה

60. תכנון המשפחה ומניעת הריון. הרב שלמה חיים הכהן אבינר. אסיא, כט-ל, 20-5; ספר אסיא ד', 167-182. וראה הערות למאמר זה מאת הרב יעקב אריאל ורב שטיין, שם, 184-189.

סיכום הבעיות בענין זה, ודעות המחמירים, הבינונים והמקילים. באלו מקרים מתעוררת השאלה, ומה סדר העדיפויות של אמצעי המניעה. וראה: 16.

61. שואל כענין. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. הדרום, נא, 155-164.

לב. אשה הסובלת ממחלה הגורמת שיתוק הרירים בגוף וכשילדת מסכנת את עצמה ואת הולד, יש מקום להקל שתעבור ניתוח סירוס ע"י קשירת שבילי הביצים. לג. מותר לנתח להסיר ביצה אחת הדבוקה בתוך הבטן כשיש בכך צורך רפואי, כשהביצה השנייה תקינה ויכול להוליד. לד. רופא חבר בית כנסת אע"פ שאינו שומר שבת כראוי, עדיף שהוא ימול את בנו לפי הוראות הרב מאשר מוהל אחר ירא שמים. לה. נפטר מי שהוכנס בו קוצב לב, מותר להוציא ממנו את המכשיר להתקינו בחולה אחר, וכן הסכימו בבד"צ לונדון.

62. ההנקה במקורות היהדות — היסטוריה והלכה. ד"ר שמואל קוטק. אסיא, כז-כח, 45-56; ספר אסיא ד', 275-280.

לקט דברי חז"ל על סדרי ההנקה, חשיבותה, פרטיה והלכותיה. נספחים: מינקת בשבת, ביום הכיפורים, וביולדת לשמונה חדשים.

ט. טהרה וצניעות

63. טיפולי שיניים לענין חציצה וטבילה. הרב יחיאל מיכל שטרן. הלכה ורפואה, ב, רצה-שה. נספח למאמר ד"ר אריה לופו, שה-שו.

פרק א. שיניים תותכות: קבועות, העשויות להסיר, העשויות לנוי.

פרק ב. סתימות: בחור השן, בולטות, זמניות. אכן בשיניים, שן המתנדנדת, ברזלים ליישור השיניים, תפירות בחניכיים.

בנספח: סתימות, חומרים וסוגי הטיפול. וראה: 95.

64. תפירות במקום השן לענין חציצה בטבילה. הרב אברהם חפוטא. תחומין, ב, 337-341.

כשתפר הרופא מקום שן שהוסרה תפירות גלויות זמניות ואח"כ יסירם, אם הן לטיפול שורש ואסור להוציאן אינן חציצה, ואם לאו, רצוי להחמיר, ורק אם צריך לצאת לדרך ארוכה וכדומה אפשר להקל.

65. הוצאת שיניים וניתוחי חניכיים וטיפול אצל רופאים. הרב מנחם מנדל שניאורסון. רפואה והלכה, ב, עו-עז.
- מותר להוציא שיניים כשהרופאים אומרים שתלויה בזה בריאות כל הגוף, אך לא בשר החניכיים, אם מומחה אחר אומר שאין צורך. טיפול רדיום לקטנים במיוחד דורש זהירות רבה, וכשיש רופא חושש, עדיף להימנע. בדרך כלל יש לשאול רופאים ולעשות כהוראתם.
66. חציצה בטבילה. הרב מרדכי גיפטר. פרי עץ חיים, א, מז-נ. פלומבע (סתימה) או ברייסעס (ברזלי יישור) בשיניים שנעשו לרפואה ואין מסירים אותם עד גמר הטיפול, יש להקל שאינם חציצה.
- י. ברית מילה
67. ברית מילה — היבטים רפואיים והלכתיים. ד"ר אברהם שטיינברג. תחומין, ב, 306-324; אסיא כט-ל, 21-42; ספר אסיא ד', 207-228.
- טעמי המצוה וקיומה בסוגי המחלות השונות. הצעה להקים בית ספר למוהלים. וראה: 61.
68. גדרי סכנה לגבי מילה. הרב שבתי אברהם הכהן רפפורט. הלכה ורפואה, א, רפג-רצא.
- אין למול התינוק כשיש חסרון מסוים בגופו שמחמתו יתכן שהמילה תסכן אותו, ופעמים שאי אפשר יהיה למולו לעולם, כגון שדמו אינו נקרש או שמתו אחיו מחמת מילה. כשיש רק ספק וחשש בעלמא שהמילה תסכנו מלין אותו, ולהרמב"ם דוחין המילה אם עשוי להבריאו. כשיש לתינוק מחלה אחרת ויש חשש שמחמת המילה תתגבר ויסתכן, לדעת רש"י נראה שימול, ולשיטת הרמב"ם לא.
69. בעיות התינוק לאחר הלידה לענין מילה. ד"ר מאיר איסקוזן. הלכה ורפואה, א, רצב-רצו.
- הנושאים: בשלות התינוק, מצבים הקשורים בטיפולים בחדר הלידה, מחלות לב, מחלות מטבוליות, זיהומים, צהבת.
70. בדיקות דם לקביעת צהבת בתינוקות בשבת. הרב אליעזר יהודה וולדינברג. הלכה ורפואה, א, רפא-רפב.
- תשובה לד"ר מאיר איסקוזן שמותר לעשות בשבת בדיקות מעבדה לקביעת רמת הצהבת בתינוקות מכיון שזה ספק סכנה.
71. צהבת בתינוק לענין מילה מבחינת ראות הרופא. ד"ר מיכאל עמית. הלכה ורפואה, א, רצז-שג.
- יישום המקורות ההלכתיים לידע הרפואי של תקופתנו בנושא התינוק הצהוב.
72. התינוק הירוק לגבי מילה. הרב יחזקאל הורוויץ ממאנסי. עולת החודש, אייר תשמ"א, תלב-תלז.
- דיון אם ירוק כמשמעו או שהוא צהוב, ואם יש לסמוך על רופאי זמננו שאומרים שבירוק קצת אפשר למול ללא כל חשש.

73. בדיני ירוק וחולה לענין מילה. הרב יוסף פדווא מלונדון. עולת החודש, אייר תשמ"א, תלז-תלט.
מקורות למנהג מוהלים זקנים שבירוק מעט מלין, ובירוק חזק אין מלין עד שעברה הירקות, ואז מלין מיד בלא המתנת ז' ימים.
74. מילתו של תינוק הלוקי בשביל השתן (הייפוספידיאס). הרב יהודה דוד בליך. אור המזרח, ק-קא, 103-155.
טיפול הרופאים כיום אינם כאלו הנידונים בספרות השו"ת. יש עצה איך לבצע את הניתוח באופן שאפשר יהיה אחריו לקיים מצות מילה.
75. מילה בתינוק משותק. הרב אליהו בקשי-דורון. הלכה ורפואה, ב, רסח-רעב.
אין למול תינוק חולה כשהמחלה בשלבי התפתחות, גם כשלדעת הרופאים אפשר למולו. כשהחולה במחלה פנימית שאינה מתפתחת או שמשותק בחלק גופו התחתון ובריא בשאר חלקי גופו, מותר למולו כאשר יעברו שלושים יום. תינוק טריפה שאין לו סיכוי לחיות אך בריא עכשיו, אפשר למולו.
76. דחיית ברית המילה בילדים צעירים בגלל סיבות פסיכיאטריות (ניתוח הלכתי באנגלית). משה הלוי ספירו. אסיא, כז-כח, 79-90. (לא הודפס שנית בספר אסיא ד').
אין לדחות המילה בגלל סיבות רגילות כגון פחד, רק דחיה קצרה הדרושה להכנה יותר טובה. כאשר יש הפרעות נפשיות רציניות, זה נכלל בגדר סכנת נפשות המצדיקה דחיית המילה.
- יא. ניתוחי מתים
77. ניתוח המתים בהלכה. הרב חיים דוד רגנשברג. הלכה ורפואה, ב, ט-יד.
כמה איסורים יש בנתיחת מתים, אלא שבימינו יש להרחיב את המושג של חולה לפנינו בגלל מהירות התקשורת והתחבורה.
78. שימור עור המת לטיפול בחולי כוויה. פרופ' מנחם רון-וכסלר והעורך ד"ר אברהם שטינברג. אסיא, כז-כח, 14-16; ספר אסיא ד', 246-248.
יש צורך חיוני להקים בנק עור בהקפאה עמוקה לעת פגיעה המונית ופציעות חמורות. לפי ההלכה יש כמה יסודות להקל בעור ואינו כניתוחי מתים, ועדיין יוותרו בעיות לגבי קבורה ואנינות.
79. "בנק" עור אדם מת לאור ההלכה. הרב משה הלוי שטינברג. אסיא, כט-ל, 44-43; ספר אסיא ד', 249-250.
איסור עור המת בהנאה מדרבנן, ולכן מותר להקים בנק בו יהיה עור מוכן לריפוי.
80. טיפול ב"הורמון הגדילה" לפי ההלכה. הרב דוד אפלבוים. הלכה ורפואה, א, רסב-רעא.
צדדים רבים להתיר הוצאת "הורמון הגדילה" ממוחו של מת ישראל, להזריקו לגמדים הסובלים מאד מנמיכות קומתם, ויכול אף להגיע לפיקוח נפש.

81. הנאה ממת עכו"ם. ד"ר אברהם-סופר אברהם. המעין, כא, א, 52-60. לצורך גדול כלרפואה יש להורות כהמתירין הנאה כמת עכו"ם.
- יב. השתלת איברים**
82. השתלת אברים מן החי ומן המת בהלכה. הרב חיים דוד הלוי. אסיא, כז-כח, 5-13; ספר אסיא ד', 251-259.
- היתר ברור לנתח חולה ששתי כליותיו נפגעו, כדי להשתיל בו כליה מאדם אחר. אין לאסור לבן-משפחה לתרום אחת מכליותיו להצלת קרובו, ויש לסמוך להקל אפילו בכליה של מת.
83. השתלת הלב בהלכה. הרב חיים דוד רגנשברג. הלכה ורפואה, ב, ג-ח.
- ספק גדול אם הגיעה השעה להתיר השתלות מצד התורם, מכיון שהרופאים ממהרים ולא מדקדקים אם מת לגמרי. כל עוד רוב השתלות הלב אינן מצליחות, לא ייעץ רב לחולה לעבור ניתוח כזה. צ"ע כשמת האדם השתול, אם מוציאים הלב לקברו אצל התורם.
84. השתלת כליות. הרב משה מייזלמן. הלכה ורפואה, ב, קיד-קכא.
- תרומת כליה מהבריאה להארכת חיי חולה היא חסד גדול ואין בה איסור כשיש יותר מחמשים אחוז סיכויים להצלחה מאשר במכונת דיאליזה, אבל בפחות מחמשים אחוז, או שיש סכנה נוספת לתורם, או כשידיאליזה טובה יותר לחולה, אזי צדדים גדולים לאסור, ויש לדון בכל מקרה לגופו. ובכל אופן נטילת כליה מגוסס היא רציחה גמורה.
85. תרומת כליה משאינו בר דעת. הרב משה הרשור. הלכה ורפואה, ב, קכב-קכז.
- אין לסכן עצמו לתרום כליה כשאינן בזה ענין של פיקוח נפש אלא רק הקלת מצב החולה. כשיש לחולה אח שוטה משותק אין ליטול את כליותו, מכיון שאינו מחוייב בהצלת אחיו, אין בו דעת לוותר, וגם הסכמת אפוטרופוס אינה כלום, ומכל שכן כשיש להם אחות המסרבת לתרום.
86. פיקוח נפשות ודחיית נפש מפני נפש. הרב לוי יצחק הלפרין. הלכה ורפואה, ב, קמ-קסה.
- חולק על הרב זלמן נחמיה גולדברג במוריה שח, אלול תשל"ח, במעשה שהיה שרצו להוציא כליה מפצוע אנוש כדי להשתילה בחולה אחר, ולצורך זה ניתקו אשה אחרת שהיתה מחוברת למיתקן הריאות והיתה חולה מאד ללא סיכוי להישאר בחיים, וסובר שאסור היה לנתק את הריאות מהאשה.
87. גרימת הריגה ודחיית נפש מפני נפש. הרב זלמן נחמיה גולדברג. הלכה ורפואה, ב, קסט-קפ. תשובה לתשובה, הרב לוי יצחק הלפרין, קפא-קפד.
- מחזק דעתו שמתור היה לנתק האשה ממיתקן הנאות, והמשיג אינו מסכים עמו.
88. ניתוק חולה שאפסו סיכוייו לחיות ממכונת הנשמה מלאכותית. הרב חיים דוד הלוי. תחומין, ב, 297-305.

- כשהרופאים מחליטים בוודאות גמורה שאין לחולה סיכוי להתרפא, מותר לנתקו ממכונת הנשמה, ואף חובה לעשות כן.
89. דיני בקור חולים. הרב גדליה אהרן רבינוביץ. הלכה ורפואה, ב, רעג-רפו. יורה דעה, סימנים שלה-שלו, עם ביאורים ובירורים.
- יג. הגדרת המוות
90. טיפול בגוסס וקביעת המוות. ד"ר א"ס אברהם. הלכה ורפואה, ב, קפה-קצ. אין להפסיק טיפולים המקרבים מיתתו. בזמננו כשאפשר להחיות אדם בהנשמה מלאכותית, בודאי שדרושים לקביעת המוות כל סימני העדר החיות כדעת הפוסקים.
91. רופא שעוסק בגוסס אם מותר לעזבו כדי לטפל בחולה אחר. הרב זלמן נחמיה גולדברג. הלכה ורפואה, ב, קצא-קצה. צריך להפסיק הטיפול בחולה שיש לו רק חיי שעה להצלת אדם שאפשר להצילו לחיים גמורים, ומוטב שיעשה זאת במכונת דיאליזה כאשר ממילא יש הפסק לצורך החלפת צינור הניילון.
92. טיפול בחולה גוסס. הרב שלמה זלמן אויערבך. הלכה ורפואה, ב, קלא. יש לתת לחולה אוכל וחמצן גם נגד רצונו, אך לא תרופות הגורמות להקלת סבלו נגד רצונו. אם הוא ירא שמים ובר דעת יש להסביר לו שעדיפים שנות חיי סבל על מיתה מיידית.
93. הודעה על פטירה. הרב אורי דסברג. הלכה ורפואה, א, שנג-שס. ראוי שימנע מלהודיע על פטירה מי שהדבר אינו מוטל עליו, ויוכל להגיד רק כשיש סבירות שהקרום במילא ידע על כך. יש להודיע לבני הנפטר כדי שיאמרו קדיש, אבל לא לשאר הקרובים, ובכנות מחלוקת הפוסקים. אין להודיע בצורה שיכולה להזיק או לחולה, או בזמני שמחה, ועדיף להודיע ברמז. אין לשקר מפורשות כדי להעלים הפטירה. אך מותר להתנהג בצורה שהאמת לא תיוודע. וראה: 5.
94. דיני הרופא ופיקוח נפש. הרב גדליה אהרן רבינוביץ. הלכה ורפואה, ב, קלב-קמה. יורה דעה סימן שלו, עם ביאורים ובירורים.
- יד. אשה ובעלה
95. איסור פצוע דכה בניתוח הפרוסטטה. כדורים המסדרים הוסת. הרב משה פיינשטיין. לתורה ולהוראה, ה, 18-19, 24-25. מותר בפשיטות לנתח הפרוסטטה, מכיון שהשאת הדלקת עלולה לגרום סכנה. אשה הנוטלת כדורים לסדר הוסת צריכה שאלת רב מובהק, ואם כלה נוטלת אותם, תפסיק חודש לפני חופתה.
96. ניתוח באברי ההולדה לענין סירוס ופצוע דכא. הרב משה פיינשטיין לחתנו הרב משה דוד טנדלר. הלכה ורפואה, ב, עא-עה.

- כשעושה להתרפא בודאי אין איסור סירוס, ופעמים רבות אף אין נפסל לבוא בקהל, ויש כמה וכמה חילוקי דינים בזה.
97. הוצאת אברי ההולדה באשה. הרב משה הרשלה. הלכה ורפואה, א, שלב-שלה.
- אין לסרס כשאין סכנה וצורך גדול, ואסור להוציא אברי ההולדה של האשה. יש להקל בשתיית כוס של עיקרין, אבל יש לחוש לפוסקים שרק לצורך רפואה או במקום צער. וראה 61.
98. נשים שסכנה להן להכנס להריון, וכדין סירוס אשה. הרב משה פיינשטיין. הלכה ורפואה, א, שכז-שלא.
- בדיקת דם לזוג העומד להינשא יכולה להיעשות, אך בצינעה ללא פרסום. איסור לסרס אשה ולשמש במוך, ופעמים יש להתיר כשאי אפשר להניח הטבעת ברחמה, ויש חשש גירושין ועיגון.
99. בדיקות רפואיות למתגיסים לצבא. הרב יהושע משה אהרונסון. הלכה ורפואה, ב, קא-קה.
- יש להשתדל שגברים יבדקו ע"י רופאים גברים ונשים ע"י נשים, אא"כ אין עצה אחרת או ברופא יותר מומחה למחלה מסוימת.
100. השקפת היהדות על החיים המיניים. ד"ר אברהם שטינברג. אסיא, כז-כח, 33-17.
- בניגוד להשקפות הנצרות הקתולית או המתירנות מחייבת היהדות חיים מיניים בהגבלות הלכתיות ומוסריות.
101. אשה שנפגעה בתאונת דרכים, אם חייב בעלה ברפואתה. הרב מרדכי ליב הלוי קצנלבוויגן. הלכה ורפואה, ב, שז-שטו.
- כשהאשה טוענת לדמי רפואתה כמתחייב מהכתובה, והבעל טוען שפשעה בחוסר זהירות ואינו חייב, יש חילוקים אם עברה כמעבר חציה, או ברמזור ירוק או אדום.
102. חובת אדם ברפואת עצמו וביתו, ובחיוכו לבניו הקטנים. הרב אברהם דב לוין. הלכה ורפואה, ב, שטז-שלא.
- חובת הבעל בריפוי אשתו אצל רופא רגיל במחלה שכיחה ואצל רופא מומחה אפילו בסוף העולם כשמחלתה דורשת ידע מיוחד. כשסמוכה לשולחנו חייב למכור נכסיו לזה, וכשאינה סמוכה מסדרים לו כבעל חוב. אין לכופו להשכיר עצמו או לחזור על הפתחים, אבל מהלכות צדקה עליו לדאוג לה אצל הציבור. כשדורשת רפואה פרטית ומוכן לספק לה רפואה ציבורית והתוצאות שוות, הדבר תלוי מה היה מצבם החברתי קודם לכן ומצבם הכספי כיום. לבניו הקטנים הסמוכים לשולחנו חייב לדאוג להם רפואה שיש לה קיצבה, ואז גם רופא מומחה, ואם לאו מרפאם מדין צדקה.
103. קביעת אבהות על ידי בדיקת דם במשפט הישראלי ובמשפט העברי. דב פרימר. שנתון המשפט העברי, ה, (תשל"ח), 219-242. (השמטה מאסיא ל"ד).

וראה מהדורה חדשה עם הוספות של מאמר זה, אסיא ל"ה (ט, ג) שבט תשמ"ג, 61-38.

בתי הדין עשויים להתחשב בתוצאות כדיקות דם, להורות על עריכתן, ולהסיק מסקנות אם צד אחד מסרב להיבדק.

טו. נזקים וחבלות

104. האם מותר לרופא לפתוח מרפאה בבית משותף כשהשכנים מתנגדים. הרב יצחק שיף. אסיא, כט-ל, 54-62; ספר אסיא ד', 266-274.

פירוט האופנים שהתנגדות השכנים מוצדקת או לא.

105. תשלומי נזקי הגוף ותשלומי שבת בזמן הזה. הרב משה הרשלר. הלכה ורפואה, א, שעז-שפד.

שני חיובים נפרדים הם: נזק עבור האיבר שניזוק, ושבת עבור החבלה, ואמרה תורה ששמין אותה לפי הימים שמפסיד מעבודה. משפטי חבלות ונזקי אדם יש לדון רק בפני בית דין סמוכים, ואסור לדון בפני אינם סמוכים, או הדיוטות. וראה: 6.

106. ניתוח לנערה ליפות את עצמה. הרב משה פיינשטיין. הלכה ורפואה, א', שכג-שכז.

יש להתיר אף שהוא ע"י חבלה, מכיון שאינו דרך בזיון אלא לטובתה.

טז. הפלות

107. תשובה לענין הפלה ורופא שאינו ירא שמים. הרב שלמה יוסף זיין, למח' הר"ש גרליק. הלכה ורפואה, ב, צב-צג. אם מותר לאדם לתת רשות לאחר לחבול בו, צג-ק.

אשה שהפילה פעמיים ונוספה לה כעת מחלת המרה והכבד, יכולה להפיל לפי חוות דעת רפואית.

שני רופאים מומחים ואחד ירא שמים גדול מחברו, בשם הגרי"ז מבריסק: דבר זה לא מעלה ולא מוריד.

האדם אינו בעלים על אבריו, ואינו יכול לתת רשות לחבול בו.

108. הריגת עובר במעי אמו ישראלית. הרב משה פיינשטיין. לתורה והוראה, ז, 20-9.

הפלות אסורות לחלוטין, גם כשהרופאים קבעו שהעובר לקה במחלת טייזקס, והוא כבר יותר מבן ג' חדשים, ואין לסמוך על החכם המתיר באסיא, יג (הודפס אח"כ בספר אסיא ב', 94-98).

109. בדיקה לקביעת בריאות העובר, ואיסור הפלה מחשש טייזקס. הרב משה פיינשטיין. הלכה ורפואה, א, שד-שו.

הפלת עובר היא רציחה, ואין להתירה מחשש שאמו תחלה.

110. עובר שחוששים שיוולד בעל מום. הרב יצחק זילברשטיין. הלכה ורפואה, ב, קו-קיג.

* תשובת הרב וולדינברג ("החכם המתיר") הופיעה בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו. — העורך.

יש לייעץ שלא ינשאו, או שיתגרשו, בני הזוג הנושאים כרומוזמים פגועים, ויש חשש גבוה שיולידו בעלי מומים. אם קשים עליהם הגירושין אל יימנעו ממצות פריה ורביה ואל יכנסו לסודות הבריאה, אלא אם כן קיימו כבר המצוה או שיש חשש שאחד משניהם יכנס לדכאון ולא יוכל לשאת בנטל של ילד בעל מום. הורים חרשים-אלמים ואף סומים פטורים במילא מכל המצוות, ואינם מצווים לעסוק בפריה ורביה.

111. היסוד המשפטי של איסור הפלה במשפט העברי (בהשוואה לשיטות משפט אחרות). דניאל סינקלר. שנתון המשפט העברי, ה, (תשל"ח), 177-207. (השמטה מאסיא ל"ד).

יש שתי גישות יסוד ביחס למעמד העובר, ולהן תוצאות בהלכה לאפשרויות ההפלה. רבים מפוסקי דורנו מחמירים שיש בזה משום שפיכות דמים, למיגדר מילתא כדור פרוץ.

יז. הנדסה גנטית

112. בעיות הלכתיות בתינוק מבחנה. הרב משה הרשלה. הלכה ורפואה, א, שז-שכ.

דיון בהשפעת יחס האב עם זרעו וצאצאיו, ומשפטי האם הבאים מההריון והלידה. אסמכתא מדברי אגדה שביצית אם שהושתלה ברחם אשה אחרת, הכל הולך אחר הלידה.

113. בעיות גנטיות בהיבט הלכתי. הרב משה הרשלה. הלכה ורפואה, ב, שנ-שנג. מחשבת ישראל רואה סכנה בניסויים גנטיים בלתי מבוקרים.

114. תינוק המבחנה. הרב משה הלוי סולובייצ'יק. אור המזרח, ק-קא, 122-128. עיונים ומחלוקות אם העובר מתיחס לאב ולאם הגנטיים או לאם הדוגרת.

115. הערות לנושא מדיניות הלכתית והנדסה גנטית (על מאמרו של משה דרורי ברשימת תש"ם, מס' 322). הרב אברהם צבי רבינוביץ, הרב רצון ערוסי. תחומין, ב, 504-522.

דרכי פסיקה בנושאים חדשים, והעדפת מקור אחד על משנהו.

מפתח הענינים שהובאו בכיבליוגרפיה המוארת

יחד עם מפתח שמות המחברים —

בעמודים הבאים.

מפתח הענינים

זריקות 59, 50	אבהות 103
חבלות 107-105, 50	איבחון מחלות 33
חיים מיניים 100	איסורים דרבנן 13
חימום אוכל 40, 39	אתיקה 1
חציצה 66, 64, 63	בדיקות 99
טיי-זקס 109, 108	בדיקת דם 103, 98
טעות בניתוח 6	ביקור חולים 89
טריפה 75, 16	בישול 40, 39
יום טוב 57, 56	בני ישיבה [קוצר ראייה] 32
יום כיפור 59	בנים מוכים 12
יישור שיניים 66, 48	בנק עור 79, 78
כדורים 95, 29, 27, 24	בעל מום 110
כליות 87-84, 82	בת מקולקלת 12
כפיית ריפוי 92, 12, 11	גברים ונשים 99
כתיבה ומחיקה 55-53, 42	גוסס 92, 90, 16
לכ 83	גיהנום 8
מד-חום 43, 42	גלאי חום בשבת 43, 42
מדחס לחימום מים בשבת 40	גלי מיקרו בשבת 40
מידדה 27	גלות 6
מחלל שבת 17	גמדים 80
מכונת הנשמה 88	דיבור למכשיר 44
מכונת שמיעה 41	דלתות אוטומטיות 46
מכשיר אדים (בשבת) 40	הרלקת הנרות 24
מכשירי בישול 40	הודעה לחולה 5
מניעת הריון 60	הודעת פטירה 93
מפסק גרמא 55, 46, 38	הורמון הגדילה 80
מצטער 27	הנאה ממת 81, 79, 78
מציצת דם 51	הנקה 62
מרפאה בבנין 104	הסיבה 58
משותקים 75, 52	הצלה 91, 16, 14
נהג אמכולנס 6	הצמדת מיתקנים 45
ניסוי רפואי 11	הקלטות 55
ניתוח 106, 65, 61, 23, 19	ויטמינים 29
	וסת 95

קידוש 24	נכרי 17, 25, 26, 34-36, 45
רב בית החולים 9	נסיעה בשבת 17, 37
רדיום 65	סירוס 61, 96-98
רחיצה ושיוט 52	סתימות 63, 66
ריפוי האשה 101, 102	עובר 16, 108-111
שביל השתן 74	עינים 30-32
שרטה 85	פסח 58
שיניים 27, 48, 49, 51, 63-65	פסיכיאטריה 76
שיעורין 59	פצוע דכה 95, 96
שכר שבת 25, 26	צהבת 69-73
שמיכה חשמלית 47	צחצוח שיניים 49
תאונת דרכים 101	קביעת אבהות 103
תינוק מבחנה 112-115	קוצב לב 61
תנור חשמלי 57	קוצר ראייה 32
תרופות 27-28	
תשלומי נזקים 105	

מפתח השמות

גרובר, ר' יהודה ירחמיאל 48	אבינר, ר' שלמה חיים 60
גרוסנס, ר' אריה ליב 19	אברהם, אברהם-סופר 3, 13, 81, 90
גרליק, ר' ש. 107	אהרונסון, ר' יהושע משה 52, 58, 99
דסברג, ר' אורי 93	אויצרבך, ר' שלמה זלמן 54, 92
דרורי, משה 115	איסקזון, מאיר 33, 69, 70
הגר, ר' מנחם דוד 24	אפלבוים, ר' דוד 80
הוברמן, ר' יצחק 58	אריאל, ר' יעקב 60
הורביץ, ר' יחזקאל 72	ארליך, דב 10, 21
הירשמן, ר' בנימין 56	בוכמן, אהרן 50
הלפרין, ר' לוי יצחק 38, 43, 45	בלוט, ר' אלימלך 59
87, 86, 57, 53, 46	בלומנקרנץ, ר' אברהם 29
הלפרין, ר' מרדכי 14, 42	בלייך, ר' יהודה דוד 74
הרשלה, ר' משה 9, 16, 27, 85	בקשי-דורון, ר' אליהו 75
113, 112, 105, 97	גולדברג, ר' זלמן נחמיה 87, 91
ויינר, ר' מרדכי ידידיה 51	גיפטר, ר' מרדכי 66

- 73 - פדווא, ר' יוסף
 פיינשטיין, ר' משה 7, 14, 19, 25
 109, 108, 106, 98, 96, 95, 59, 41
 109, 108, 106, 98
 פרוש, ר' חיים 37, 26
 פרימר, דב 103
 קוטק, שמואל 8, 62
 קצנלבוין, ר' מרדכי ליב 101
 רבינוביץ, ר' אברהם צבי 115
 רבינוביץ, ר' גדליה אהרן 12, 89, 94
 רבינוביץ, ר' נחום אליעזר 61
 רגנשברג, ר' חיים דוד 47, 49, 77, 83
 רובין, ר' חיים יעקב מאיר 34
 רוזן, ר' ישראל 40, 55
 רוזן-יובסלר, מיחם 78
 רזיאל, ר' משה 11
 רפפורט, ר' שבתי אברהם 15, 68
 שטיין, דב 60
 שטיינברג, אברהם 2, 18, 67, 78
 100
 שטיינברג, ר' משה 79
 שטרן, ר' יחיאל מיכל 63
 שיף, ר' יצחק 104
 שניאורסון, ר' מנחם מנדל 23, 65
 שפירא, ר' יצחק אהרן 8
- 54, 24 ר' יצחק יעקב
 ולדינברג, ר' אליעזר יהודה 31, 32, 70
 זרין, ר' שלמה יוסף 107
 זילברשטיין, ר' יצחק 6, 20, 110
 חפוטא, ר' אברהם 64
 טנדלר, ר' משה דוד 96
 ידוואב, אלחנן 30-32
 יוסף, ר' עובדיה 22, 36, 42
 יעקובוביץ, ר' עמנואל 1
 הכהן, ר' מאיר שמחה 39
 כהן, ר' שאר ישוב 5
 לב, זאב 44, 57
 הלוי, ר' חיים דוד 82, 88
 לזין, ר' אברהם דב 102
 לופו, אריה 63
 מאיר, דוד 4
 מיזלמן, ר' משה 84
 מנדלזון, ר' יעקב משה 28
 נויבירט, ר' יהושע ישעיה 17, 35
 סולובייציק, ר' משה 114
 סינקלר, דניאל 111
 ספער, משה 76
 עמדין, ר' יעקב 2
 עמית, מיכאל 71
 ערוסי, ר' רצון 115